Rapport
2014:05

Främja **kvinnors företagande**

– Delrapport 1

Tillväxtanalys har en unik möjlighet att utvärdera effekter av ett riktat program. Främja kvinnors företagande – en utvecklad insats för företagande, med förebilder och förändring som en del av ett större arbete för jämställd tillväxt. Ett mångsidigt program med utmaningar på olika nivåer för företagare och tillväxtfrämjande aktörer.

tillväxtanalys

Dnr: 2013/001
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon: 010 447 44 00
Fax: 010 447 44 01
E-post: info@tillvaxtanalys.se
www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information, kontakta: Ylva Skoogberg
Telefon: 010-447 44 53
E-post: ylva.skoogberg@tillvaxtanalys.se

Förord

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, har regeringens uppdrag att utvärdera de delar av programmet Främja kvinnors företagande som utförs av Tillväxtverket och avser perioden 2011–2014. Utvärderingen ska slutredovisas i oktober 2018. Det här är den första delrapporten.

Bakgrunden till programmet Främja kvinnors företagande är att för få kvinnor startar och driver företag. Det övergripande målet med Tillväxtanalys utvärdering är att se om programmet haft en:

- positiv inverkan på sannolikheten för att kvinnor startar företag
- positiv inverkan på lönsamhet och inkomst i kvinnors företag.

Delrapporten innehåller en analys av programmets uppbyggnad och dess näringspolitiska sammanhang, bland annat som en del av ett större offentligt finansierat arbete för jämställd tillväxt. Vi redovisar också några slutsatser från en kunskapsöversikt över liknande satsningar i fem europeiska länder. Vidare beskriver vi möjligheter och utmaningar med utvärderingen; i första hand för att bidra till utveckling och lärande.

Rapporten har författats av Ylva Skoogberg men resultaten som rapporteras bygger på samarbete och diskussioner med ett flertal forskare och konsulter i och utanför Sverige.

Östersund, april 2014

Dan Hjalmarsson
Generaldirektör
Tillväxtanalys

Innehåll

Sammanfattning 7

1 Inledning 11
1.1 Bakgrund och syfte 11
1.2 Metod 11
1.3 Disposition 12

2 Att främja kvinnors företagande - en återblick och utmaningar idag 13
2.1 En historia om förverkligande, förebilder, företagande och förändring 13
2.2 Utmaningar för kvinnors företagande kan sorteras på olika nivåer 14
2.2.1 Strukturella utmaningar 14
2.2.2 Institutionella utmaningar 15
2.2.3 Interpersonella och individuella utmaningar 15
2.3 Sammanfattning historik och utmaningar 16

3 Programmet Främja kvinnors företagande – programlogik och kontext 17
3.1 Programmet Främja kvinnors företagande adresserar två huvudsakliga utmaningar 17
3.1.1 Utmaning och förväntade effekter - företag 18
3.1.2 Utmaning och förväntade effekter – företagsfrämjande systemet 18
3.2 Insatser för förväntade effekter hos företag 18
3.3 Insatser för förväntade effekter inom det företagsfrämjande systemet 19
3.4 Utvärderingar av programmet visar på utmaningar 20
3.5 Programmet Främja kvinnors företagande är en del av ett större arbete för jämställd tillväxt 21
3.5.1 Näringspolitiska insatser för ökat företagande 21
3.5.2 Offentliga satsningar med fokus på det företagsfrämjande systemet 22
3.6 Sammanfattande programlogik 24

4 Internationell kunskapsöversikt - den svenska satsningen i en internationell kontext 25
4.1 Insatser för att främja kvinnors företagande – 6 olika länder 27
4.1.1 Sverige 27
4.1.2 Danmark 27
4.1.3 Nederländerna 27
4.1.4 Norge 27
4.1.5 Storbritannien 28
4.1.6 Tyskland 28
4.2 Insatsernas motiv och politikområde 28
4.2.1 Att främja tillväxt utgör ett motiv till insatser 28
4.2.2 I Norge, Sverige och Tyskland knyts kvinnors företagande även till jämställdhet 28
4.3 Utformning 29
4.3.1 Samlat nationellt grepp kring frågan i Skandinavien 29
4.3.2 I Storbritannien saknas idag nationella insatser och insatser i Nederländerna och Tyskland är begränsade 29
4.3.3 Fokus på individ respektive struktur 29
4.3.4 Insatsernas tidsintervall och omfattning 30
4.4 Resultat: Systematiserad kunskap om effekterna av insatser saknas generellt 30
4.5 Sammanfattande reflektioner från den internationella kunskapsöversikten inför effektutvärderingen 30

5 Utvärdering av programmets effekter 32
5.1 Effekter för företagare 32
5.2 Måluppfyllelse i det företagsfrämjande systemet 33
5.3 Programmet som näringspolitiskt instrument 34

6 Referenser 35

Figur 1 Utmaning och effekter på företagsnivå....18
Figur 2 Utmaning och förväntade effekter på företagsfrämjande systemet....18
Figur 3 Insatser och förväntade effekter företag....19
Figur 4 Insatser och förväntade effekter företagsfrämjande systemet....20
Figur 5 Inbäddad programlogik främja kvinnors företagande....24

Tabell 1 Översikt offentliga insatser med fokus på jämställd tillväxt....23
Tabell 2 Översikt jämförande analys....26

Sammanfattning

Programmet Främja kvinnors företagande har drivits under två programperioder. Tillväxtanalys har regeringens uppdrag att utvärdera den andra programperioden 2011-2014. Det här är den första delrapporten i utvärderingen.

Motiveringen till att starta programmet var att för få kvinnor väljer att starta och driva företag. Det Tillväxtanalys ska utvärdera är om programmet haft en:

- positiv inverkan på sannolikheten att kvinnor startar företag
- positiv inverkan på lönsamhet och inkomst i kvinnors företag.

I den här delrapporten har vi riktat in oss på hur programmet är uppbyggt och hur det fortsatta utvärderingsarbetet ser ut. Vi gör en analys av programmets logik och sammanhang. Dessutom har vi undersökt hur programmet växt fram utifrån tidigare erfarenheter och hur den politiska viljan för att främja kvinnors företagande förändrats över tiden. Programmet har utvecklats sedan den första programperioden och uppdraget 2011-2014 är smalare och inriktat på tre huvudsakliga målområden; förebilds- och attitydarbete, förändringar i det företagsfrämjande systemet och tillväxt i företagen med hjälp av affärsutveckling.

Det ligger inte i Tillväxtanalys arbete att utvärdera effekter av goda förebilder och förändringar i attityder till företagande. Dock har förutsättningar för företagande utvecklats under programmets gång och många andra insatser har genomförts parallellt med programmet som kan påverka attityder och incitament för både mäns och kvinnors företagande. Några exempel är nya marknader inom tjänstesektorn och förändringar i trygghetssystemen för företagare.

Vi har sammanfattat några kvalitativa utvärderingar och regionala förstudier som Tillväxtverket tagit fram under programmets gång. De visar att programmet varit motiverat för att bidra till att förändra arbetssätt och regelverk inom det företagsfrämjande systemet. Bakgrunden är att företagsstöd och rådgivning haft tonvikten på traditionellt mansdominerade branscher. Programmet har därför i flera regioner blivit en ögonöppnare som ger möjlighet till förändring.

Tillväxtanalys har även sammanställt vilka insatser för att främja kvinnors företagande som finns i fem andra europeiska länder. Kunskapsöversikten genomfördes för att sätta det svenska programmet i ett internationellt sammanhang och för att ta reda på hur andra länder motiverat, utformat och följt upp sina insatser. De olika länderna har framför allt motiverat de olika insatserna med tillväxtpolitiska ambitioner men främjandearbetet har även varit ett sätt att arbeta för jämställdhet. Insatserna har sett olika ut med allt från insatser med individuell rådgivning och nätverksarbete till programsatsningar. Alla länder följer upp utvecklingen över hur många företag som startas och drivs av kvinnor och män men effekter av de olika riktade insatserna är inte utvärderade.

Denna typ av effektutvärdering är en viktig del av Tillväxtanalys utvärderingsuppdrag; att ta reda hur stor effekt affärsutvecklingsinsatserna haft för att öka nyföretagande och tillväxt i befintliga företag.

Avslutningsvis visar genomgången på tre centrala utgångspunkter i utvärderingen:

1. Programmet ska ha förbättrat förutsättningar för företagande kvinnor och det företagsfrämjande systemet ska erbjuda möjligheter på lika villkor för kvinnor och män.
2. Programmet är en del av ett större offentligt finaniserat arbete för jämställd tillväxt och är en insats bland flera. Den här utvärderingen kan ge ett lärande underlag inför hur andra främjandeinsatser kan utvärderas.
3. I en internationell jämförelse urskiljer sig programmet Främja kvinnors företagande avseende ambition och omfattning samt möjlighet till utvärderbarhet. Detta innebär en unik möjlighet för Sverige att samla in kunskap om effekter av ett program som riktar sig till målgruppen kvinnor.

Summary

The *Promote women's entrepreneurship* programme has now run over two programme periods. Growth Analysis has been commissioned by the government to evaluate the second programme period, from 2011 to 2014. This is the first interim report from the evaluation.

The programme was initiated to get women to start up and run businesses. What Growth Analysis is to evaluate is whether the programme has had:

- a positive effect on the probability of women starting up businesses
- a positive effect on profitability and revenues in women's businesses.

In the present report, we have focused on how the programme is structured and how the remainder of the evaluation will be executed. We analyse the programme's logic and context. We have also investigated how the programme has developed on the basis of previous experience and how politicians' willingness to promote women's entrepreneurship has changed over the two programme periods. The programme has developed since the first programme period and for 2011-2014 is more streamlined and focused on three main objective domains: work on good examples and attitudes, changes in the business-promotion system and growth through business development.

Growth Analysis' commission does not include evaluating effects of good examples and changes in attitudes towards entrepreneurship. The prerequisites for entrepreneurship have however changed as the programme has progressed and many other measures have been applied alongside the programme that may affect attitudes towards and incentives for both men's and women's entrepreneurship. Examples include new markets in the service sector and changes in the social security systems that exist for business owners.

We have summarised a number of qualitative evaluations and regional pilot studies conducted by the Swedish Agency for Economic and Regional Growth over the course of the programme. These show that the programme was well-motivated in order to contribute to changes in working methods and regulatory frameworks in the business-promotion system. The background is that business subsidies and counselling have tended to emphasise traditionally male-dominated sectors. In several regions, therefore, the programme has been an eye-opener that has stimulated change.

Growth Analysis has also compiled a list of measures to promote women's entrepreneurship in five other European countries. The review was made to put the Swedish programme in an international context and to see how other countries have motivated, designed and followed up the measures they have applied. The countries have primarily motivated their different measures with growth policy ambitions but efforts to promote women's entrepreneurship have been a way to work for equality. The measures have been very different, ranging from individual counselling and networking to complete programmes. All the countries follow up development of how many businesses are started up and run by women and men but the impacts of the various focused measures have not been evaluated.

This kind of impact assessment is an important part of Growth Analysis' commission: to determine the impact of business development measures on increasing the number of new businesses and growth in existing ones.

In conclusion, the review shows three central starting-points in the evaluation:

1. The programme is to have improved prerequisites for women entrepreneurs and the business promotion system is to offer opportunities on equal terms for both men and women.
2. The programme is part of a large-scale publicly funded effort for growth on equal terms and is one measure among many. The present evaluation can provide a basis for learning how other promotional measures can be evaluated.

In an international comparison, the *Promote women's entrepreneurship* programme differs with respect to ambition and growth and ability to be evaluated. This presents a unique opportunity for Sweden to collect knowledge on the impacts of a programme directed at the women target group.

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Tillväxtanalys har det särskilda regeringsuppdraget att utvärdera programmet Främja kvinnors företagande. Tillväxtanalys ska ”… *utvärdera effekter och resultat av de delar av programmet Främja kvinnors företagande som Tillväxtverket driver…*”[1].

Våren 2013 togs ett första genomförandeförslag fram och denna delrapport är den första delen av utvärderingen och innehåller en beskrivning av programmet Främja kvinnors företagande samt analyserar utmaningar och möjligheter för att utvärdera programmet samt ger förslag på utvärderingens fokus och hur den kan genomföras. Mer precist innehåller texten följande:

1. En analys av programmets uppbyggnad och kontext samt en kunskapsöversikt över liknande satsningar i ett urval europeiska länder[2]. Syftet är att synliggöra programmets logik och intentioner samt sätta den svenska satsningen i en internationell kontext.
2. En beskrivning av möjligheter och utmaningar med utvärderingen. Syftet är att visa på potentialen i att utvärdera programmet men också synliggöra begränsningar i vad som är möjligt att utvärdera.

1.2 Metod

Rapporten bygger på forskning och studier om kvinnors företagande. Vi har intervjuat experter, forskare, konsulter, politiker, tjänstemän och programansvariga för programmet Främja kvinnors företagande. Tillväxtanalys arrangerade en workshop den 24 februari 2014. I workshopen deltog representanter från den akademiska världen och berörda myndigheter som fritt fick reflektera kring vad som skulle vara intressant att följa upp avseende effekter av programmet. Deltagare var:[3]

Anita DuRietz, Centrum för Näringslivshistoria

Barbro Widerstedt, Tillväxtanalys

Gunilla Thorstensson, Tillväxtverket

Henrietta Schönenstern, Näringsdepartementet

Katarina Petersson, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU)

Richard Österberg, Tillväxtverket

Sofia Avdeitchikova, Tillväxtanalys

Ylva Skoogberg, Tillväxtanalys

Yvonne von Friedrichs, Mittuniversitetet

Tillsammans bidrog deltagarna med perspektiv på resultat och effekter att följa upp i syfte att utvärdera programmet Främja kvinnors företagande som ett näringspolitiskt instrument.

[1] Regeringsbeslut N2011/1250/ENT den 13 december 2012
[2] En utförlig kunskapsöversikt publiceras i ett separat PM.
[3] Workshopen leddes av Matilda Ardenfors och Marcus Holmström, Ramböll Management Consulting.

Tillväxtanalys har i denna rapport dessutom använt resultatet från tidigare utvärderingar och studier som har genomförts inom programmet Främja kvinnors företagande av Tillväxtverket samt regionalt tillväxtansvariga aktörer. De centrala dokumenten är:

- Slututvärdering av programmet Främja kvinnors företagande 2011, Tillväxtverket (fokus på programmets första period 2007–2011)
- Regionala förstudier med fokus på förutsättningar för att integrera kvinnors företagande i det regionala tillväxtarbetet, 2011–2012, samtliga regionalt tillväxtansvariga aktörer i Sverige (21 stycken)
- Vision: Hållbar tillväxt – en aggregerad analys av samtliga regionala förstudier i syfte att synliggöra gemensamma utmaningar och hinder för att integrera kvinnors företagande i det regionala tillväxtarbetet, 2013, Tillväxtverket
- Mittutvärdering av programmet Främja kvinnors företagande 2011–2013, Tillväxtverket

Tillsammans ger intervjuer, workshop och tidigare utvärderingar en övergripande bild av programmet Främja kvinnors företagande.

1.3 Disposition

I kommande avsnitt, kapitel 2, ges en beskrivning av kvinnors företagande i Sverige och utvecklingen över tid. Vi presenterar också en övergripande genomgång av de hinder och utmaningar som påverkar ambitionen att främja kvinnors företagande idag. Därefter följer ett avsnitt, kapitel 3, som presenterar en analys av programmet Främja kvinnors företagande, dess programlogik och kontext. Detta följs av en sammanställning i kapitel 4 av resultaten av en internationell kunskapsöversikt med fokus på insatser för kvinnors företagande i ett urval europeiska länder. I avslutande kapitel 5 presenteras det fortsatta utvärderingsarbetet.

2 Att främja kvinnors företagande – en återblick och utmaningar idag

2.1 En historia om förverkligande, förebilder, företagande och förändring

Kvinnor har, precis som män, alltid arbetat – som anställda, i hemmet eller som företagare. Bondhustrur, prästhustrur, adelskvinnor och hustrur till städernas hantverkare och företagare har genom historien arbetat vid männens sida. Ibland i familjeföretaget tillsammans med andra familjemedlemmar, ibland med helt eget ansvar. Däremot har de inte alltid arbetat med äganderätt eller som företagare på grund av olika regler och strukturer.[4] Företagsamheten bland kvinnor började växa under slutet av 1800-talet, då även ogifta kvinnor blev myndiga vid 21 års ålder. Det berodde dels på att flera hinder för kvinnors företagsamhet togs bort och dels på att det var ett sätt att försörja sig. De branscher där kvinnor var mest aktiva var textil-, distributions- och servicebranscherna.[5]

Offentligt finansierade främjandeinsatser särskilt inriktade på kvinnors företagande har en egen historia i Sverige. Den första stora satsningen kom under lågkonjunkturen på 1990-talet. Då var motiven till att främja kvinnors företagande framförallt ett arbetsmarknadspolitiskt mål. Motiven för företagande utgick från begrepp som självförverkligande och personligt engagemang.[6] Arbetsmarknads- och regionalpolitiken samverkade även under den här perioden och för att få en mer jämställd fördelning av regionalpolitiska medel skapades ett flertal resurscentra för kvinnors företagande i regionerna[7].

Under den senare delen av 1990-talet fanns inga nya propåer för att främja kvinnors företagande förutom ett förslag från dåvarande arbetsmarknadsminister Margareta Winberg om ett RUT-avdrag. Under 2000-talet intensifierades debatten om jämställdhet i arbets- och näringslivet. Flera av ämnena känns idag igen då de handlade om kvotering till bolagsstyrelser och en förnyad debatt om avdrag för hushållsnära tjänster. Motiven för att främja kvinnors företagande var fler än de rent företagsekonomiska eller tillväxtpolitiska. Det handlade om sysselsättning, social- och familjepolitik samt jämställdhet och dessutom om liberalisering av offentliga sektorn.[8]

År 2007 lanserades programmet Främja kvinnors företagande som ett brett program med ett stort inslag av förebildsarbete och många företagsfrämjande projekt. Den första programperioden förlängdes år 2010 och därefter följde ytterligare en programperiod mellan åren 2011–2014. I samband med detta smalnade uppdraget av till tre huvudsakliga målområden tillväxt med hjälp av affärsutveckling, förebilds- och attitydarbete samt förändringar i det offentligt finansierade främjandesystemet. [9]

Idag arbetar Tillväxtverket med att ta fram en nationell strategi för ett företagsfrämjande på lika villkor. Detta arbete sker i samverkan med regionala tillväxtaktörer och syftar till att säkerställa långsiktighet och medvetenhet om mäns och kvinnors lika tillgång till

[4] Du Rietz, A (2013)
[5] SOU 1998:6
[6] Blomberg, E., Waldemarsson, Y., Wottle M., (2011) Strömberg, H., & Wennberg, L.
[7] Tillväxtanalys (2009)
[8] Blomberg, E., Waldemarsson, Y., Wottle M., Wottle (2011)
[9] Håkanson Boman, C (2014)

främjandesystem. Utvecklingen i politiken, parallellt med den säkerställande strategin, har fortsatt med att ytterligare betona förebilder och ledarskap. Genom att främja förutsättningarna för fler kvinnor i ledande positioner i näringslivet finns en förhoppning om att se fler kvinnor som både ägare och företagsledare.[10]

2.2 Utmaningar för kvinnors företagande kan delas in i olika nivåer

Det finns olika förklaringar till varför kvinnors företagande skiljer sig åt från mäns företagande. Inom ramen för programmet Främja kvinnors företagande har samtliga regionalt tillväxtansvariga aktörer i Sverige genomfört analyser av utmaningar och möjligheter för att integrera kvinnors företagande i det ordinarie tillväxarbetet (regionala förstudier). Våren 2013 publicerade Tillväxtverket rapporten *Vision Hållbar tillväxt* som är en aggregerad analys av de utmaningar och hinder som presenterades i de regionala förstudierna.[11] I rapporten sammanfattas hinder för kvinnors företagande som kan beskrivas utifrån flera olika nivåer.[12] Nedan presenteras en kortfattad summering av denna analys.

2.2.1 Strukturella utmaningar

Med strukturella utmaningar avses kvinnors och mäns delvis olika yrkesval, relationen mellan arbetsmarknaden och företagandet samt uppbyggnaden av företagsfrämjande system kring företagartäta branscher. Detta utvecklas nedan.

I länder med obefintliga trygghetssystem är kvinnors företagande betydligt vanligare än i Sverige. Detta är till stor del en konsekvens av en bristande arbetsmarknad för kvinnor.[13] Sverige har till skillnad från många andra länder ett högt arbetsmarknadsdeltagande med en stor andel yrkesverksamma kvinnor, över 77 procent. Detta är den högsta siffran inom EU och skiljer sig åt från genomsnittet i EU där sysselsättningsgraden är 62 procent.[14]

Den svenska arbetsmarknaden är i stor utsträckning uppdelad mellan kvinnor och män. Kvinnor som grupp är överrepresenterad inom vissa yrkesområden och män inom andra. Exempelvis är cirka 85 procent av de yrkesverksamma inom vård och omsorg kvinnor och inom byggindustrin är 90 procent män.[15] Sett till företagande är företagartätheten högre inom de yrkesområden där män som grupp dominerar.[16] Studier visar att kvinnor därför byter bransch oftare än män då de startar företag och därmed riskerar att sakna nödvändig infrastruktur i form av exempelvis nätverk och kundkrets.[17] Detta innebär att kvinnor kan ha större behov av att få stöd i att bygga nätverk och kundrelationer än män. Detta behov ställer krav på det företagsfrämjande systemets utbud av stöd för att främja företagande.

[10] Regeringsbeslut N2013/2799/ENT 30 maj 2013
[11] Analysen genomfördes av Ramböll Management Consulting på uppdrag av Tillväxtverket. Den byggde på en *Bidragsanalys* för att synliggöra olika faktorer som påverkar ambitionen att öka andelen kvinnor som driver företag samt förändra attityder och kunskap i det företagsfrämjande systemet.
[12] Vision Hållbar Tillväxt sidan 18
[13] Nödvändighetsdrivet företagande ställs mot möjlighetsdrivet företagande. Nödvändighetsdrivet företagande drivs av en svår ekonomisk situation. Möjlighetsdrivet företagande grundar sig på att en person ser nya företagarmöjligheter.
[14] SCB Välfärd 2013:2
[15] SCB På tal om kvinnor och män 2012
[16] SOU 2005:66
[17] Arbetsmarknadsstyrelsen 1999:12

2.2.2 Institutionella utmaningar

Ytterligare en kategori av hinder kan urskönjas på institutionell nivå, avseende attityder, kunskap och värderingar. Analyser och sammanställningar som gjorts i Sverige de senaste åren visar på att det företagsfrämjande systemet i viss utsträckning präglas av begränsande attityder och föreställningar om kvinnor och män som påverkar kvinnors möjligheter att starta företag. Företagande tenderar att beskrivas i maskulin form. Carin Holmquist beskriver i boken *Företagerskan – Om kvinnor och entreprenörskap* hur mannen utgör normen inom företagande och entreprenörskap:

> ”*Det finns företagare och det finns kvinnor som är företagare*”[18]

Detta återkommer även i Tillväxtverkets publikation *Varför ska man främja kvinnors företagande?* (2011):

> ”*Företagandet har av tradition en manlig prägling och det institutionella systemet som samhälle och organisationer byggt upp har och har haft mannen som utgångspunkt. Tonvikt läggs på teknikutveckling och företagstillväxt, kvinnor har oftare företag inom icke tekniktunga branscher och oftare mindre företag.*[19]

Att dessa attityder finns bland såväl regionalt tillväxtansvariga som aktörer i det företagsfrämjande systemet bekräftas även i de studier som gjorts inom ramen för programmet Främja kvinnors företagande.[20]

2.2.3 Interpersonella och individuella utmaningar

Den interpersonella nivån fokuserar på organisatoriska utmaningar såväl inom som mellan organisationer som verkar för att främja och stötta företagande i Sverige. Det offentliga stödsystem som byggts upp för att stötta företagande och näringslivets utveckling i Sverige har byggts upp kring de branscher där företagartätheten är hög. Utifrån ett genusperspektiv innebär det att stödsystemet i stor utsträckning kommit att fokusera på mäns företagande, eller snarare på branscher där kvinnor är underrepresenterade.[21] Detta innebär också att kunskapen om dessa branscher varit högre bland företagsfrämjare än kunskapen om branscher där kvinnor i större utsträckning arbetar.

Olika branscher innebär olika utmaningar för företagande. Företag i samma bransch, av samma storlek och i samma utvecklingsfas liknar varandra oavsett om de drivs av kvinnor eller män. Branschskillnader är alltså viktigare än könet på företagaren.[22] Bristande kunskap om branschskillnader utgör ett hinder i ambitionen att främja kvinnors företagande eftersom olika branscher präglas av olika logik.

Dessutom visar studier att aktörer i det företagsfrämjande systemet har bristande kunskaper om de branscher där just kvinnor oftare driver företag. Att kvinnor och män generellt driver företag i olika branscher innebär exempelvis att de har olika affärsidéer och i och med det intresserar sig för olika verksamhetsområden[23].

[18] C. Holmquist och E. Sundin (2002)
[19] C. Holmquist, Tillväxtverket 2011
[20] Tillväxtverket (2013)
[21] Tillväxtanalys (2010)
[22] C. Holmquist Varför ska man främja kvinnors företagande? Tillväxtverket 2011:31
[23] Tillväxtverket (2013)

Ytterligare utmaningar som lyfts fram i de regionala förstudierna handlar om bristande långsiktiga strategier som tar höjd för såväl kvinnors som mäns företagande, bristfällig samverkan mellan aktörer samt bristande uppföljning på kön. I studierna synliggörs också utmaningar på individnivå. Dessa handlar främst om enskilda individers attityder och kunskap vilket knyter an till utmaningarna som presenterats ovan.

2.3 Sammanfattning historik och utmaningar

I detta avsnitt presenteras en kort genomgång av utvecklingen av kvinnors företagande i Sverige, med betoning på offentliga insatser. Genomgången visar att frågan om kvinnors företagande har hanterats olika över tid och att programmet är unikt. Genomgången av utmaningar visar att det finns olika typer av hinder som kommit att påverka företagande bland kvinnor i Sverige.

I kommande avsnitt fördjupar vi beskrivningen av programmet och de utmaningar insatserna i programmet försöker påverka.

3 Programmet Främja kvinnors företagande – programlogik och kontext

3.1 Programmet Främja kvinnors företagande adresserar två huvudsakliga utmaningar

Programmet Främja kvinnors företagande har drivits under två programperioder. En första programperiod pågick mellan åren 2007–2009 med en förlängning under 2010. I mars 2011 fattade regeringen beslut om en ny programperiod 2011–2014. Denna programperiod byggde vidare på 2007–2010 års insatser och målgrupper.

Tillväxtverket har haft uppdraget att samordna satsningen genom en samverkande funktion med ansvar för övergripande kommunikation, informationsspridning, erfarenhetsutbyte samt målutformning och resultatuppföljning av insatserna inom programmet. Myndigheten är dessutom genomförare, ofta i samarbete med andra aktörer, genom att projektfinansiera och via upphandling finansiera insatser som möter företagarkvinnors efterfrågan.

Programmet riktar sig till tre målgruppskategorier:

- Företag (befintliga och potentiella):
  - Kvinnor som driver företag, själva eller tillsammans med andra och som vill att deras företag ska utvecklas
  - Kvinnor som vill starta eller ta över företag
  - Kvinnor som kan tänka sig att starta företag
- Det företagsfrämjande systemet:
  - Aktörer som arbetar med att främja nyföretagande, företagsutveckling samt utveckling av starka regioner
- Allmänheten:
  - Allmänhet, politiker, media och andra grupperingar i samhället som har intresse av kunskap om kvinnors företagande, dess roll och betydelse i samhället

Tillväxtanalys effektutvärdering har i detta sammanhang fokus på de två förstnämnda kategorierna, det vill säga företag och främjandesystemet. Utformningen av programmet Främja kvinnors företagande handlar i grunden om att adressera två olika utmaningar kopplat till dessa två nivåer.

3.1.1 Utmaning och förväntade effekter – företag

Kvinnor driver företag i lägre utsträckning än män och här finns en stor outnyttjad tillväxtpotential. Idag drivs en fjärdedel av alla svenska företag av kvinnor och en tredjedel av alla nystartade företag startas av kvinnor.[24] Motivet för programmet Främja kvinnors företagande[25] är att tillvarata fler affärsmöjligheter och att ta vara på Sveriges potential till ökad sysselsättning och ekonomisk utveckling. Målsättningen är att genom riktade insatser särskilt mot kvinnor öka företagandet bland kvinnor och därmed också tillväxten i Sverige. I Figur 1nedan illustreras förväntade effekter av insatserna.

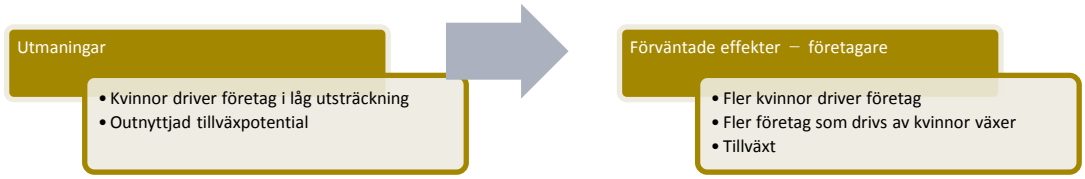

Figur 1 Utmaning och effekter på företagsnivå

3.1.2 Utmaning och förväntade effekter – det företagsfrämjande systemet

Den andra utmaningen handlar om det offentliga företagsfrämjandet som visat sig stödja mäns företagande i större utsträckning än kvinnors. Studier pekar på att detta beror på attityder och okunskap bland företagsfrämjare. Målsättningen är således att genom insatser i programmet Främja kvinnors företagande bidra till förändrade attityder och ny kunskap bland företagsfrämjare och därigenom bidra till ett förändrat bemötande. I förlängningen är ambitionen att detta ska främja tillväxt.

I Figur 2 nedan illustreras relationen mellan problem och övergripande målsättningar.

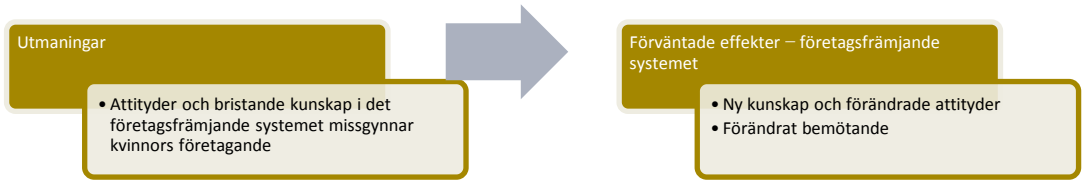

Figur 2. Utmaningar och förväntade effekter för det företagsfrämjande systemet

I kommande avsnitt presenteras de insatser som ingått i programmet i syfte att uppnå de förväntade effekterna.

3.2 Insatser för förväntade effekter i företag

Som beskrivits ovan präglas programmet av målsättningar på olika nivåer. När det gäller målsättningar för att främja företagande har programmet genomfört olika delprogram.

Det största delprogrammet är *affärs- och innovationsutvecklingsprogrammet*. Affärs- och innovationsutvecklingsinsatserna omfattar 45 miljoner kr per år fördelat på 21 regioner och län. Medlen fördelas enligt en fördelningsnyckel och varje region eller län får mellan 1 600 000 kr och 4 500 000 kr per år.[26] De regionala aktörerna[27] upphandlar eller utlyser

[24] Tillväxtverket (2012)
[25] Regeringsbeslut N2011/1250/ENT 13 december 2012
[26] www.tillväxtverket.se
[27] I Sverige finns 21 aktörer som har det regionala tillväxtansvaret och dessa aktörer kan vara länsstyrelser, regionförbund eller regioner.

medel för projekt som riktar sig till potentiella eller befintliga företagare. Inom ramen för programmet genomförs projekt av aktörer[28] i det företagsfrämjande systemet som riktar sig direkt till målgruppen företagare. Projekten erbjuder primärt rådgivning, coachning, mentorskap, nätverk och utbildning till företagare i syfte att utveckla företag eller affärsidéer[29]. Projekten genomförs både i grupp och individuellt. De branscher som enligt regeringens beslut ska prioriteras i projekten är:

- Tjänste- och servicesektorn
- Kreativa och kulturella näringar
- Vård och omsorg
- Utbildning

Inom ramen för detta delprogram finns också en särskild satsning på *affärsutveckling inom gröna näringar*. Affärsutvecklingsinsatserna upphandlas direkt av Tillväxtverket med särskilt fokus på landsbygdsturism, grön omsorg, utbildning, fritids- och kulturaktiviteter eller annan förädling av varor och tjänster som har sin grund i de gröna näringarna.[30] Insatserna genomförs av olika typer av företagsfrämjande aktörer.

Ett tredje spår inom programmet handlar om att främja *entreprenörskap vid universitet och högskola*. Tillväxtverket finansierar projekt på högskolor och universitet som syftar till att synliggöra företagande som en möjlig karriärväg för studerande kvinnor samt inspirera universitet och högskolor till att integrera entreprenörskap i utbildningar och kurser. Detta delprogram skiljer sig något åt från de övriga eftersom det även riktar sig till personal vid högskolor och universitet för att integrera entreprenörskap i utbildningar för att på så sätt nå målgruppen potentiella och befintliga företagare. [31]

Sammantaget kan insatserna för att uppnå förväntade effekter hos potentiella och befintliga företagare illustreras i Figur 3 nedan.

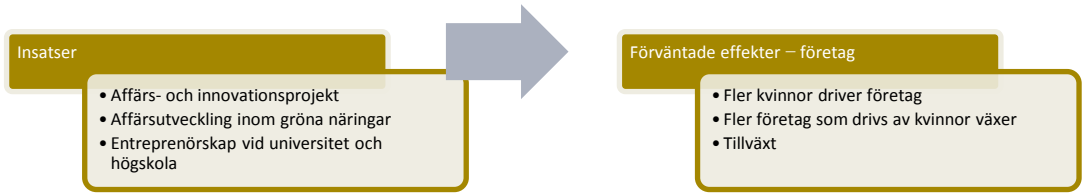

Figur 3. Insatser och förväntade effekter för företag

3.3 Insatser för förväntade effekter inom det företagsfrämjande systemet

Programmet har också en målsättning som handlar om att bidra till förändring i det företagsfrämjande systemet. I detta arbete är regionalt tillväxtansvariga aktörer samt företagsfrämjande aktörer viktiga målgrupper, det vill säga politiker, tjänstemän och rådgivare i det företagsfrämjande systemet.

[28] Företagsfrämjare kan vara Nyföretagarcentrum, Coompanion, Connect och så vidare. Det är dessa aktörer som arrangerar stöd till företagare, individuellt eller i grupp.
[29] Exempel på aktiviteter kan vara informationsseminarier eller rådgivningstillfällen, ofta med fokus på affärsplan, marknadsföring och säljaktiviteter.
[30] www.tillväxtverket.se
[31] www.tillväxtverket.se

Tillväxtverket har som samordnare med ansvar för övergripande kommunikation, informationsspridning och erfarenhetsutbyte en betydande roll i detta. Tillväxtverket har under programmets genomförande tagit fram kunskapsunderlag och statistik som rör kvinnors företagande. Dessutom har Tillväxtverket arrangerat erfarenhetsträffar för aktörer (regionalt tillväxtansvariga och projektägare) involverade i programmet i syfte att sprida erfarenheter och goda exempel[32]. Utöver detta har Tillväxtverket även finansierat insatser som genomförs på regional nivå:

- Regionala mötesplatser – konferenser/mötesplatser för att belysa kvinnors företagande i ett regionalt sammanhang
- Regionala förstudier – kartläggning och analys av förutsättningar för att integrera kvinnors företagande i det ordinarie företagsfrämjande systemet
- Utbildning – ”Ta täten!” – som riktar sig till politiker och tjänstemän samt företagsfrämjare på regional nivå

Dessa aktiviteter syftar främst till att öka kunskapen och förändra attityder kopplade till kvinnors företagande. Insatserna för att uppnå förväntade effekter hos det företagsfrämjande systemet illustreras i Figur 4 nedan.

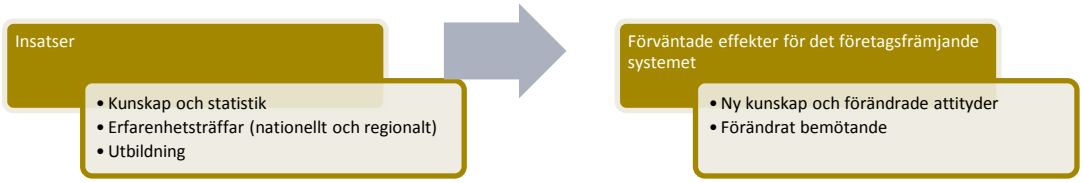

Figur 4. Insatser och förväntade effekter för det företagsfrämjande systemet

3.4 Utvärderingar av programmet visar på utmaningar

Programmet har utvärderats vid två tillfällen. År 2011 genomförde Tillväxtverket en slututvärdering av programmets första period och år 2013 genomförde samma myndighet även en mittutvärdering av programmets andra period.

Slututvärderingen av programmets första period visar att implementeringen varierar mellan olika regioner. I vissa delar av landet hanterades programmet som en jämställdhetssatsning, medan det i andra delar av landet betraktades som en näringspolitisk satsning. Detta kunde delvis förklaras med att ansvaret för implementeringen av programmet inte alltid låg på regionala aktörer med tillväxtansvar, vilket påverkade utformningen av insatser för företagarna. Utvärderingen visade att ett alltför stort fokus på jämställdhet fick som effekt att vissa projekt fokuserade på att nå ”kvinnor” snarare än företagare. I vissa fall innebar detta att insatserna baserades på stereotypa föreställningar om kvinnor, snarare än affärutvecklande insatser för företagare. Utvärderingarna förklarar detta med bland annat bristande genuskompetens, begränsande attityder och okunskap om branscher hos regionalt tillväxtansvariga aktörer och företagsfrämjande aktörer.

Inför den andra programperioden ändrades arbetsfördelningen och aktörer med regionalt tillväxtansvar blev ansvariga för programmets implementering över hela landet. I den satsningen förtydligades programmets fokus på tillväxt genom att betona vikten av att utgå

[32] Detta beskrivs utförligt i utvärderingar som gjorts av programmet 2011 och 2013.

från branschtillhörighet istället för kön när insatserna utformas[33]. Detta ligger i linje med de resultat Tillväxtanalys presenterat i en översyn av olika regionala stöd. Skillnaden i den studien visar att skillnader i ansökningar från kvinnor och män bland de stödberättigade företagen förklaras nästan helt av bransch och företagens storlek. Regelverken kring företagsstöden missgynnar inte generellt kvinnor. Den faktor som är av störst betydelse är villkoret att ett företag för att få stöd ska verka på en marknad större än den lokala eller regionala marknaden. Kvinnors företag är oftare verksamma i branscher med lokala marknader och de företagen är därför sällan berättigade till stöd.[34]

I både slututvärderingen och mittutvärderingen uppmärksammas att kapacitet och vilja till att arbeta strategiskt med kvinnors företagande som en tillväxtfråga varierar mellan olika regionala aktörer och är personberoende. I mittutvärderingen undersöktes förutsättningar för måluppfyllelse och långsiktig påverkan på det regionala tillväxtarbetet och det företagsfrämjande systemet. Utvärderingen visade på brister avseende just detta. Mittutvärderingen visade att kvinnors företagande fortfarande behandlas som en separat fråga jämsides andra tillväxtorienterade insatser, snarare än en regionalt strategisk tillväxtfråga.

Detta synliggör i sig utmaningar avseende ambitionen att långsiktigt bidra till förändringar i det företagsfrämjande systemet, vilket är viktigt att ta i beaktande vid utvärderingen av insatser riktade mot det företagsfrämjande systemet.

3.5 Programmet Främja kvinnors företagande är en del av ett större arbete för jämställd tillväxt

I utformningen av effektutvärderingen är det av vikt att ta hänsyn till programmets kontext, detta gäller både i värderingen av effekter på företag såväl som det företagsfrämjande systemet. I detta avsnitt beskriver vi andra insatser som genomförts och som har påverkan på såväl företag som det företagsfrämjande systemet.

3.5.1 Näringspolitiska insatser för ökat företagande

Parallellt med programmet Främja kvinnors företagande har även andra näringspolitiska insatser genomförts i syfte att främja företagande för både män och kvinnor. En traditionellt kvinnodominerad sektor som de senaste åren öppnats upp för ökat privat företagande är vård, skola och omsorg. Detta har skett genom *Lagen om valfrihet (LOV)* som syftar till att (1) öka valfriheten och inflytandet för brukarna av de tjänster som vanligtvis tillhandahålls av kommun och landsting och (2) att främja en mångfald av utförare[35]. Studier har visat att kombinationen av stordrift och upphandling gynnar mäns företagande, men att smådrift och kundval gynnar kvinnors.[36]

En annan näringspolitisk förändring som genomförts är *Reformen med avdrag för hushållsnära tjänster (RUT)* för både städning och barnomsorg. Detta är en reform som delvis motiverats med argument om att det öppnar upp ett ökat arbetsutbud för kvinnor och gör svarta jobb vita i en kvinnodominerad sektor[37]. RUT-reformen innebär en företagarmöjlighet med relativt låga ingångströsklar och låga investeringskostnader. År

[33] Slututvärdering av programmet Främja kvinnors företagande, Tillväxtverket 2011 samt Mittutvärdering av programmet Främja kvinnors företagande, Tillväxverket 2013
[34] Tillväxtanalys (2010)
[35] SOU 2008:15
[36] Sköld, B (2013)
[37] Skatteverket Rapport 2011:1

2013 utförde cirka 17 000 företag rutarbeten åt 538 000 köpare. Både totalbeloppen för ruttjänsterna och antalet köpare av dessa har ökat med nästan 13 procent under 2013.[38]

En tredje förändring som genomförts parallellt med programmet Främja kvinnors företagande handlar om att förändra trygghetssystemen för företagare, vilket kan tänkas påverka tröskeln att gå från en anställning till att starta företag. Sedan år 2010 har några förändringar genomförts för att sänka denna tröskel. Under de första två åren efter start kan företagare få sin arbetslöshetsersättning baserad på den inkomst som företagaren hade som anställd innan företaget startades.[39] Tidigare kunde en nybliven företagare endast söka arbetslöshetsersättning om företaget lades ned helt. Företagare har därmed fått längre tid för att pröva sin affärsidé och etablera sitt företag. För egenföretagare har exempelvis uppbyggnadstiden för sjuk- och föräldraförsäkringen förlängts till 24 månader på motsvarande sätt som arbetslöshetsförsäkringen. Den tillfälliga föräldrapenningen var tidigare mycket låg för företagare men har jämställts med den för anställda och dagpenningen beräknas på inkomsten fördelad på 260 dagar istället för som tidigare 365 dagar.[40]

3.5.2 Offentliga satsningar med fokus på det företagsfrämjande systemet

Parallellt med Tillväxtverkets program Främja kvinnors företagande pågår även andra insatser inom det tillväxtpolitiska området som riktar sig mot regionalt tillväxtansvariga aktörer för att skapa lika förutsättningar för kvinnor och män för att starta och driva företag. Nedan beskrivs de insatser som pågår parallellt med programmet:

- Regionala resurscentra för kvinnor drivs med syfte att utgöra stöd och synliggöra kvinnors villkor samt öka kvinnors delaktighet i det regionala tillväxtarbetet. Målet med finansieringen av Resurscentra är att synliggöra kvinnors villkor och öka kvinnors inflytande i det regionala tillväxtarbetet samt att främja kunskapsförmedling och kunskapsutveckling i nära samverkan med regionala och andra relevanta aktörer. Målgruppen utgörs därför både av såväl potentiella och befintliga företagare som av politiker och tjänstemän.[41]
- Handlingsplaner för jämställd tillväxt: Samtliga regionalt tillväxtansvariga har i uppdraget att ta fram regionala handlingsplaner där jämställdhetsperspektivet genomsyrar planering och genomförande av det regionala tillväxtarbetet. För att stödja arbetet arrangerar Tillväxtverket nationella mötesplatser och erfarenhetsträffar för regionalt tillväxtansvariga aktörer för att träffas och utbyta erfarenheter[42]. På Tillväxtverkets hemsida beskrivs att syftet med de regionala handlingsplanerna är att skapa en ökad strategisk och långsiktig förståelse för hur ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra planeringen och genomförandet av det regionala tillväxtarbetet. Målgruppen är främst personer och aktörer som arbetar med tillväxtfrågor regionalt och lokalt.[43]

[38] Skatteverket. Antal köpare, utförare och belopp i kronor per ROT/RUT arbete fördelat på år och månad
[39] Regeringens proposition 2009/10:120
[40] Socialförsäkringsbalken, SFS 2010:110
[41] Regeringsbeslut N2012/6282/RT, 13 december 2012
[42] Inte att förväxla med regionala mötesplatser som arrangeras av regionalt tillväxtansvariga.
[43] Regeringsbeslut N2012/1365/RT, 8 mars 2012

Programmet Främja kvinnors företagande är den enskilt största insatsen i detta arbete. I Tabell 1 nedan illustreras detta.

Tabell 1. Översikt över offentliga insatser med fokus på jämställd tillväxt

		Programmet främja kvinnors företagande	Resurscentra	Handlingsplaner för jämställd tillväxt
Målgrupp	Potentiella företagare	X	X	
	Befintliga företagare	X	X	
	Politiker/ tjänstemän	X	X	X
	Allmänhet	X		
Tidsintervall		2007–2010, 2011–2014	2010–2012, 2013–2015	2012–2014
Resurser		År 2011–2014: 65 miljoner kronor/år. År 2007–2010: 2007: 80 miljoner, 2008: 90 miljoner, 2009: 82 miljoner, 2010: 87 miljoner kr	Högst 36 miljoner kronor/år (gäller båda programperioderna)	?

Utöver detta sker också andra insatser kopplade till jämställdhet som rör det regionala tillväxtarbetet:

- Tillväxtverket driver och samnordnar i skrivande stund ett arbete för att ta fram en strategi för att kvinnors företagande ska kunna bli en integrerad del av det regionala tillväxtarbetet så att kvinnor och män kan ta del av det företagsfrämjande systemet på lika villkor. Denna strategi tas fram i samverkan med regionalt tillväxtansvariga aktörer och företagsfrämjande aktörer eftersom strategin kommer ha bäring på dessa aktörers fortsatta arbete.[44]
- Inom ramen för insatser som finansieras av den regionala strukturfonden ska jämställdhet som ett särskilt horisontellt kriterium beaktas. Utvärderingar visar på utmaningar avseende just detta i projekt som finansierats under programperioden 2007–2013. Mer precist har projekten inte integrerat jämställdhet mer än på utfallsnivå (exempelvis antal deltagare).[45] Just nu pågår ett arbete med att formulera riktlinjer för projekt och insatser i den kommande strukturfondsperioden där de horisontella kriterierna förväntas få än större utrymme än tidigare
- På ett övergripande plan arbetar dessutom den offentliga förvaltningen med jämställdhetsintegrering. Arbetet består av en strategi för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet, ett utvecklingsprogram för myndigheter, stöd till jämställdhetsintegrering på regional nivå, kvalitetssäkring av utvecklingen av jämställdhetsintegrering i kommuner och landsting samt insatser för att samla och sprida erfarenheter och kunskap om praktiskt arbete med jämställdhetsintegrering.[46] Detta är ytterligare ett steg för att skapa medvetenhet och kunskap om jämställdhet hos

[44] Arbetet leds av Tillväxtverket och genomförs tillsammans med regionalt tillväxtansvariga. Uppdraget lades till 2011. Strategin ska överlämnas till regeringen i början av 2015.
[45] Horisontella kriterier i de regionala strukturfondsprogrammen, Tillväxtverket 2012
[46] Utbildningsdepartementet (2013) Jämställdhetsintegrering Faktablad U13.010

offentliga institutioner och sker parallellt med exempelvis strategiarbetet med regionala tillväxtaktörer.

3.6 Sammanfattande programlogik

Som presenterats i detta avsnitt möter programmet Främja kvinnors företagande utmaningar på olika nivåer, både vad gäller företag och det företagsfrämjande systemet. Detta innebär att programmet har genomfört olika typer av insatser för att uppfylla olika typer av målsättningar. Detta bör tas i beaktande i en effektutvärdering, som således bör följa upp effekter både avseende företag såväl som det företagsfrämjande systemet.

Det är också viktigt att i en effektutvärdering ta hänsyn till kontexten inom vilken insatserna har genomförts och de förväntade effekterna förväntas uppstå. I texten har vi presenterat ett antal näringspolitiska insatser och förändringar som har påverkan på såväl företag som företagsfrämjande insatser. I Figur 5 nedan illustreras detta samband genom en inbäddad programlogik.

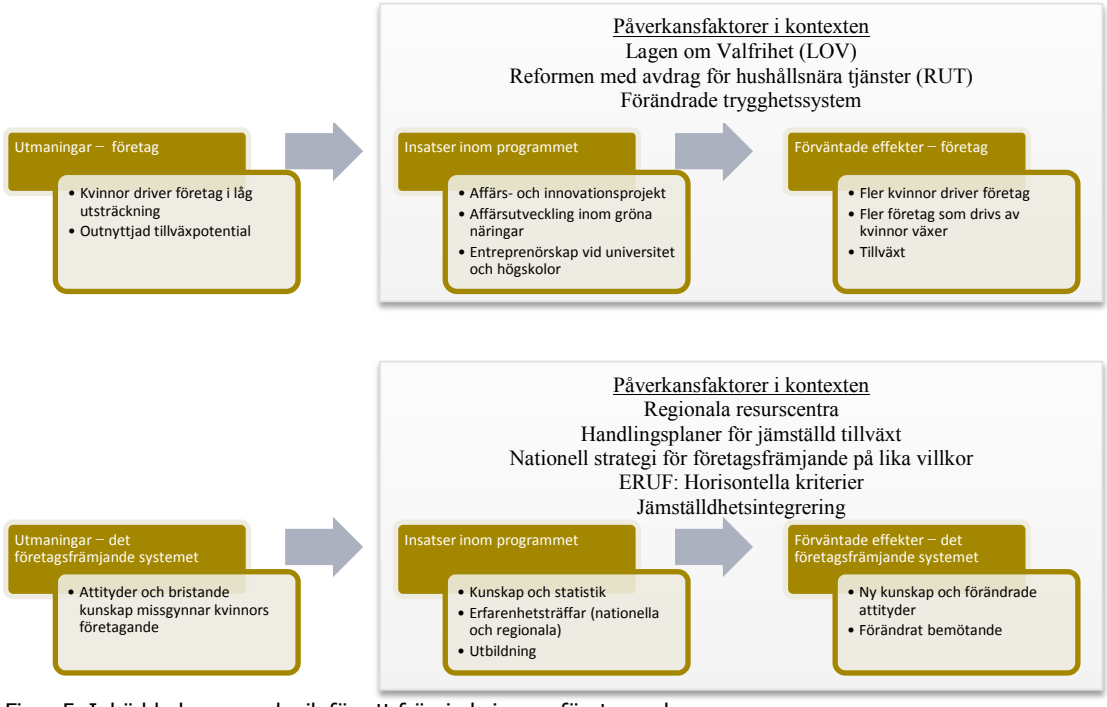

Figur 5. Inbäddad programlogik för att främja kvinnors företagande

I nästa avsnitt presenteras den svenska satsningen i en internationell kontext i syfte att jämföra programmet med insatser för att främja kvinnors företagande i andra länder.

4 Internationell kunskapsöversikt[47] – den svenska satsningen i en internationell kontext

I Tillväxtanalys uppdrag ingår att genomföra en analys och jämförelse av det svenska programmet gentemot andra länders insatser. Syftet med detta är att stärka utformningen av den svenska effektutvärderingen genom att undersöka andra länders insatser. Vi har valt ut några europeiska länder som ligger nära Sverige vad gäller tillväxtutmaningar men som kan skilja sig åt vad gäller till exempel sociala stödsystem för barnomsorg eller delaktighet i arbetslivet. De länder som vi har valt ut är Danmark, Nederländerna, Norge, Storbritannien och Tyskland. Studien fokuserar på nationella initiativ i de utvalda länderna. Resultatet av den internationella kunskapsöversikten kommer att publiceras i ett separat PM.

Vi har valt att titta på de olika länderna med hjälp av kvalitativa fallstudier ur tre huvudsakliga perspektiv:

- *Problemformulering* (motiv till insatser och synen på kvinnors företagande)
- *Insatsernas utformning* (initiativens inriktning och var de sorterar)
- *Resultat och effekter* (metoder för uppföljning och utvärdering samt faktiska resultat och effekter)

Skillnader och likheter mellan de olika länderna sammanfattas i Tabell 2. Motiv- och politikområde ger vägledning till vilka kringliggande regelverk och sociala aspekter som påverkar olika satsningar. Satsningar på företagande och nyföretagande har vid olika tidpunkter i historien använts både för att öka sysselsättningen men även haft jämställdhetspolitiska eller socialpolitiska mål. För många kvinnor i såväl Sverige som i andra europeiska länder är till exempel företagandet ett sätt att lösa familjepusslet och detta har uppmärksammats av politiken. Med utformning och fokus avses om länderna har skapat ett program med flera olika insatser för företagare och system eller om insatserna har riktats mot den enskilda företagaren. Vi har också listat den kostnadsmässiga omfattningen av programmen. Ett av huvudmotiven till översikten är att se vad och hur de olika satsningarna har följts upp och om de genomfört några utvärderingar liknande de som Tillväxtanalys ska genomföra. Den svenska utvärderingen innebär en unik möjlighet till att bidra med kunskap på området.

[47] Internationell kunskapsöversikt, Tillväxtanalys (2014)

Tabell 2: Översikt och jämförande analys		Danmark	Neder-länderna	Norge	Stor-britannien	Sverige	Tyskland
Motiv	Jämställdhet			X		(X)	X
	Social-/familjepolitik			X			X
	Sysselsättning			X	X		X
	Regional utveckling, landsbygdsutveckling			X			X
	Tillväxt	X	X	X	X	X	(X)
Politikområde	Jämställdhetspolitik			(X)			X
	Socialpolitik			(X)			X
	Utbildningspolitik						X
	Arbetsmarknadspolitik			(X)			X
	Näringslivspolitik	X	X	X	X	X	X
Utformning	Enskilda insatser		X				
	Handlingsplan	X		X			
	Nationellt program					X	
	Nationellt ramverk			X	(X)		
	Särskild organisation				(X)		x
Resultat	Uppföljning	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
	Utvärdering	Nej*	Nej	Ja	Nej	(Ja)	Nej
Fokus för satsningen	Stärka individen	X	X		(inget underlag)		
	Förändra strukturer			X	(inget underlag)	X	X
Insatsens namn		Handlingsplan for Kvindelige Iværksættere	–	Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner	–	Programmet Främja kvinnors företagande	Bundesweite Gründerinnen-agentur (BGA: en myndighet)
Målgrupp	Potentiella företagare	X	(X)	X	(X)	X	X
	Befintliga företagare	X	(X)	X	(X)	X	X
	Politiker/tjänstemän (främjandesystemet)			X	(X)	X	
Tidsintervall		2009-2011**	–	2008-2013	–	2007-2010, 2011-2014	2004-
Omfattning (budget)		5 miljoner DKK	–	Cirka 75 miljoner NOK exklusive merkostnader på social-försäkrings-området***	–	2007-2010: 339 miljoner SEK 2011-2014: 260 miljoner SEK	0,6 miljoner EUR per år under perioden 2004-2010 (därefter finansieras BGA på projektbasis)

**I Danmark genomförs årliga effektmätningar av entreprenörskapsundervisning inom utbildningssystemet, som riktar sig till både kvinnor och män.*

***Ett flertal projekt med koppling till handlingsplanen har löpt till och med år 2013.*

****Siffrorna för Norge är behäftade med osäkerhet. I handlingsplanen framgår uppskattad budget för de 12 olika åtgärder som ingår, dock i de flesta fall enbart för det första året (2008). De åtgärder som är inriktade på det institutionella ramverket och avser samtliga företagare beräknas medföra 122 miljoner NOK i årliga socialförsäkringsutgifter (ingår ej i siffran 75 miljoner NOK ovan)*

Den internationella kunskapsöversikten utmynnar i ett antal slutsatser som är relevanta att lyfta fram inför effektutvärderingen av programmet. Nedan presenteras kortfattat respektive lands insatser samt resultatet av den jämförande analysen. Avsnittet avslutas med ett sammanfattande resonemang om vad resultatet av denna studie ger för implikationer inför effektutvärderingen.

4.1 Insatser för att främja kvinnors företagande – sex olika länder

4.1.1 Sverige

I Sverige finns sedan 2007 programmet Främja kvinnors företagande med stort fokus på att främja företagande bland kvinnor för tillväxt och förnyelse i näringslivet. Programmet sorterar under näringspolitiken och innehåller insatser för att stärka företagande såsom affärsrådgivning och coachning. En stor del av programmets implementering genomförs av Tillväxtverket via regionalt tillväxtansvariga genom projekt som drivs av företagsfrämjande aktörer. Programmet har även ambitionen att påverka det företagsfrämjande systemet på lång sikt, i syfte att ge kvinnor och män lika förutsättningar för att starta och driva företag. Programmet har utvärderats med fokus på utfall och resultat hos deltagande företag samt på programmets implementering.

4.1.2 Danmark

I Danmark finns en nationellt initierad handlingsplan med fokus på att öka kvinnors företagande i landet. Handlingsplanen har ett tydligt fokus på att stärka individer men däremot inget uttryckt fokus på att förändra strukturer. Kvinnor ses som en resurs som inte tas tillvara i tillräcklig utsträckning och som därmed behöver få mer utrymme. Insatserna som genomförs inom handlingsplanen utgörs av faktiska åtgärder (i form av konkret handling i praktiken) och handlar om att stärka kvinnors kompetens, tillgång till nätverk och förebilder för att på så sätt främja företagande. Satsningen har studerats i en slutrapport men det finns ingen reell utvärdering, i bemärkelsen värderande och grundad på systematiska metoder.

4.1.3 Nederländerna

I Nederländerna pågår inte någon särskild nationell satsning för kvinnors företagande. Insatser för företagande sker inom ramen för den generella näringspolitiken där regelförenkling utgör en viktig del. Det finns ett särskilt fokus i landet på ambitiösa entreprenörer där fokus riktas mot att stärka företag med stor tillväxtpotential. Inom ramen för detta har kvinnor identifierats som en grupp med stor potential. Därför görs vissa mindre insatser som framförallt handlar om att knyta samman företagare med pågående generella insatser för företagande. I landet genomförs kontinuerligt uppföljningar av utvecklingen i näringslivet och är även kopplat till särskilda insatser. Inom det näringspolitiska området pågår just nu en särskild satsning på att utveckla metodiken och ambitionen med utvärderingar av näringspolitiska instrument.

4.1.4 Norge

I Norge finns en nationell handlingsplan som syftar till att främja kvinnors företagande som framförallt motiveras av att bidra till jämställdhet och tillväxt. Den är framtagen i samarbete mellan sju olika departement och innehåller 12 olika åtgärder som implementeras i ordinarie insatser och program hos befintliga organisationer som verkar för företagande och innovation. Handlingsplanen knyter samman företagande med kvinnors och mäns ”work-life balance” och har bidragit till förändrade regler avseende mäns föräldraledighet. Handlingsplanen har utvärderats i halvtid.

4.1.5 Storbritannien

I Storbritannien drivs idag inte några initiativ på nationell nivå kopplade till kvinnors företagande. År 2003 formulerades ett strategiskt ramverk med fokus på att öka kvinnors företagande och ambitiösa målsättningar avseende såväl insatser som resultat. Syftet med satsningen var att bidra till tillväxt och satsningen sorterade under näringspolitiken. De nationella ambitionerna implementerades via regionala utvecklingscentra som arrangerade aktiviteter för kvinnor som ville starta eller utveckla sitt företag. Idag är denna satsning nedlagd och så även tillhörande regionala utvecklingscentra. De insatser som idag görs för kvinnors företagande drivs av privata aktörer i form av nätverk för kvinnor. Inga utvärderingar av satsningen har kunnat identifieras.

4.1.6 Tyskland

I Tyskland finns idag en nationellt initierad mötesplats med fokus på kvinnors företagande – Bundesweite Gründerinnenagentur (BGA). Den grundades gemensamt av tre olika ministerier. Den nationella ambitionen är att främja såväl tillväxt som jämställdhet genom BGA, som kan betraktas som en nod för frågor som rör kvinnors företagande. BGA verkar nationellt, regionalt och lokalt och samverkar med parter regionalt för att främja kvinnors företagande genom information, rådgivning och nätverk. Det görs uppföljningar kring enskilda projekt men inga nationella sammanställningar av vad verksamhetens insatser leder till har kunnat lokaliseras.

4.2 Insatsernas motiv och politikområde

4.2.1 Främjande av tillväxt – ett motiv till insatser

Den jämförande analysen synliggör att samtliga länder i större eller mindre utsträckning fokuserar på tillväxt i sina insatser för kvinnors företagande. Som Tabell 2 ovan illustrerar motiveras insatser i samtliga länder utifrån ett tillväxtperspektiv och frågan om kvinnors företagande placerar sig också rent faktiskt under det näringspolitiska området. Utöver detta finns det ytterligare motiv bakom insatserna som skiljer sig åt mellan de studerande länderna.

4.2.2 I Norge, Sverige och Tyskland knyts kvinnors företagande även till jämställdhet

I Norge, Sverige och Tyskland finns en uttalad koppling mellan insatser för kvinnors företagande och ökad jämställdhet. Norge är det land som urskiljer sig tydligast med att ta i beaktande analyser om kvinnors och mäns ”work-life balance” i utformningen av sin handlinsplan. De inkluderar också förändringar av regler för mäns föräldraledighet i handlingsplanen för kvinnors företagande, vilket är att betrakta som unikt.

I både Norge och Tyskland motiveras satsningar på kvinnors företagande utifrån ett flertal olika perspektiv såsom jämställdhet, tillväxt, socialpolitik, regional utveckling och landsbygdspolitik. I båda länderna har flera ministerier/departement också ställt sig bakom insatserna vilket får bäring på de olika perspektiv som sedan genomsyrar insatserna. Det finns dock en tydlig skillnad mellan länderna avseende innehållet, där det norska handlingsprogrammet innehåller tydliga åtgärder till vilka också uppföljning och utvärdering kopplats. I Tyskland har en nationell verksamhet (BGA) bildats som fungerar som en slags mötesplats eller lots inom ramen för en ambition att främja kvinnors

företagande. BGA samverkar med regionala och lokala aktörer och stöttar företagare genom att knyta samman dem med stöd från andra aktörer.

4.3 Utformning

4.3.1 Samlat nationellt grepp kring frågan i Skandinavien

Både Danmark och Norge har utformat sina insatser för kvinnors företagande i form av handlingsplaner, även om ambitionsnivån skiljer sig åt mellan länderna. Norges insatser liknar mer den svenska satsningen i sin omfattning och nationella ambition. Dock råder en skillnad mellan Norges och Sveriges insatser avseende genomförandet. I Norge har åtgärderna syftat till att stärka fokus på målgruppen kvinnor i *befintliga program* som drivs i företags- och innovationsfrämjande aktörers regi, medan det svenska programmet i större utsträckning har finansierat instiftande av *specifika projekt* som riktar sig till kvinnor, via befintliga aktörer. En möjlig förklaring till de jämförelsevis ambitiösa initiativen i de skandinaviska länderna är den relativt låga befolkningsmängden, som kan göra det enklare att ta ett samlat grepp om frågan på central politisk nivå. Samtidigt framstår den danska handlingsplanen som långt mindre ambitiös än den norska och den svenska satsningen. Synen på grundproblemet, det vill säga varför kvinnor inte startar och driver företag i samma utsträckning som män, är därför också en viktig förklaringsfaktor till utformningen och den ekonomiska omfattningen av insatserna. Medan de danska initiativen har fokuserat på att öka individuella kvinnors kunskaper och kompetens för att driva företag har de norska och svenska insatserna även syftat till att förbättra kunskapen och kompetensen bland det företags- och innovationsfrämjande systemets aktörer.

4.3.2 I Storbritannien saknas idag nationella insatser och insatserna i Nederländerna och Tyskland är begränsade

I Nederländerna finns inga specifika åtgärder som riktas mot kvinnor utan alla insatser för att stärka näringslivet görs inom den allmänna näringspolitiken. Vissa enskilda insatser vidtas men i väldigt liten skala. Storbritannien och Tyskland sticker ut som enda länder i analysen som byggt upp särskilda verksamheter med fokus på kvinnors företagande. I Storbritannien är dessa nedlagda idag och i Tyskland fungerar den nationella verksamheten som en lots.

De insatser som genomförs i Nederländerna och Tyskland handlar främst om stödinsatser som mentorsprogram, information om tillgängliga nätverk och spridande av fakta och kunskap om kvinnors företagande. Inget land tycks ha satsat på riktad, direkt finansiering via exempelvis lån eller riskkapital specifikt till gruppen kvinnor. Regelverk och system har förändrats i mycket liten utsträckning, med Norges förändringar inom föräldraledighetsområdet år 2008 som enda kända undantag.

4.3.3 Fokus på individ respektive struktur

Det finns också skillnader mellan länderna avseende fokus på individ eller struktur. Mer precist handlar det om huruvida de insatser som genomförs för kvinnors företagande syftar till att stärka individer eller om de fokuserar på att förändra strukturer. Insatser i Danmark, Nederländerna och Tyskland tycks präglas av ett individfokus där det handlar om att genomföra insatser för att främst stärka kvinnor som företagare. I Norge och Sverige handlar det i högre utsträckning om att stärka individer, men också om att påverka strukturer (Storbritannien undantas i den här analysen på grund av att det saknas nationella insatser).

4.3.4 Insatsernas tidsintervall och omfattning

Sverige är det land som satsat mest på att främja kvinnors företagande, både avseende ekonomiska resurser samt i tid mätt: nära 600 miljoner kronor under åtta år. Räknat i ekonomiska termer tycks Norge vara det land som har satsat näst mest (siffrorna är osäkra): cirka 75 miljoner norska kronor[48], exklusive kostnaden för de åtgärder som är inriktade på förändringar i det institutionella ramverket och som berör samtliga företagare. Vid handlingsplanens skapande bedömdes dessa förändringar medföra socialförsäkringsutgifter motsvarande cirka 122 miljoner norska kronor årligen. Den norska handlingsplanen löpte under sex år, varför den i tid och ekonomiska resurser är mindre omfattande än det svenska programmet, men betydligt mer omfattande än den danska handlingsplanen, som uppges ha omfattat 5 miljoner danska kronor under en treårsperiod (även om projektet löpte under fem år).

4.4 Resultat: Systematiserad kunskap om effekterna av insatser saknas generellt

Samtliga sex länder genomför grundläggande uppföljning av i vilken utsträckning kvinnor driver företag och i vilka branscher. Den typen av sammanställningar görs även på EU-nivå och hänvisas till i exempelvis Nederländerna och Storbritannien. Med andra ord följs inte insatserna upp med större kvalitativa eller kvantitativa mätningar. Det är ingen som genomfört några effektutvärderingar av insatserna utan snarare mätningar av utfall och uppföljning av indikatorer.

Då de skandinaviska länderna är de som tydligast har genomfört särskilda satsningar på kvinnors företagande är det också i dessa länder som det finns uppföljning och/eller utvärdering av insatserna. I Norge och Sverige finns externa utvärderingar, i bemärkelsen värderande och baserade på en systematisk metod, medan det i Danmark snarare är fråga om resultatuppföljning. I Danmark görs dock även årliga kvantitativa mätningar, vad gäller effekterna av satsningar på entreprenörskap i skolan, även om dessa inte riktar sig specifikt till kvinnor. Hur policyinsatser inom den allmänna entreprenörskaps- och näringspolitiken i övriga länder påverkar målgruppen kvinnor beror därmed bland annat på medvetenheten kring och intresset för insatsernas konsekvenser ur ett genusperspektiv samt tillgången till och användningen av könsuppdelad statistik.

4.5 Sammanfattande reflektioner från den internationella kunskapsöversikten inför effektutvärderingen

Den internationella kunskapsöversikten visar på en avsaknad av utvärdering och systematiserad kunskap om vilka effekter insatser för kvinnors företagande leder till. Det finns således en möjlighet för Tillväxtanalys att föregå med gott internationellt exempel.

Det svenska programmet Främja kvinnors företagande har å ena sidan handlat om att via projekt bidra till att kvinnor startar och driver växande företag. Här har Tillväxtanalys goda möjligheter att genomföra robusta, kontrafaktiska effektmätningar av projektens effekter med hjälp av jämförelsegrupper. Programmet har å andra sidan en ambition att det företagsfrämjande systemet ska bli bättre rustat att bemöta företagande kvinnor och kunna erbjuda dem kvalificerade tjänster samt bidra till ett förändrat företagsfrämjande system där kvinnor och män har samma förutsättningar att starta och driva företag. I det brittiska

[48] Siffran är behäftad med osäkerhet: i handlingsplanen framgår uppskattad budget för de 12 olika åtgärder som ingår i handlingsplanen.

exemplet är det tydligt att en uppbyggnad av insatser riktad mot en specifik grupp lätt kan raseras och att ”minnet” av insatserna kan vara kort.

Samtidigt som Tillväxtanalys nu har möjligheten att föregå med gott internationellt exempel i sin effektutvärdering är det viktigt att poängtera att programmet Främja kvinnors företagande är en av många åtgärder inom näringspolitiken som påverkar entreprenörskap och företagande. Under programperioderna har reformer som RUT-avdrag och införandet av LOV kommit att påverka förutsättningarna för företagande kvinnor i olika branscher. Detta innebär att förväntningarna på programmets effekter måste vara rimliga, likaså förväntningarna på vad effektutvärderingen kan visa. Det finns metodologiska utmaningar i att isolera programmets påverkan från andra åtgärders påverkan.

I den norska halvtidsutvärderingen riktas kritik mot att insatserna i Norge i alltför stor utsträckning varit inriktade mot de företags- och innovationsfrämjande aktörernas verksamhet, medan direkta åtgärder inom entreprenörskap och företagande varit förhållandevis få. Därtill konstateras att främjandeaktörerna kommer i kontakt med en begränsad andel av det totala antalet företagare, varför det inte kan förväntas att åtgärder via främjandesystemet spelar en väsentlig roll. Utifrån detta resonemang är det viktigt att, i en effektutvärdering av programmet Främja kvinnors företagande, ta i beaktande betydelsen av det företagsfrämjande systemets tjänster för det totala företagandet. En uppskattning av hur stor andel av den totala gruppen företagande kvinnor som nåtts av programmet skulle kunna bidra till att skapa rimliga förväntningar på programmets möjlighet till effekter i näringslivet i stort. Detta kräver god datatillgång avseende exempelvis hur många kvinnor som kommit i kontakt med systemet under programmets gång och vilka typer av tjänster de tagit del av.

5 Utvärdering av programmets effekter

Bakgrunden till programmet Främja kvinnors företagande är att för få kvinnor startar företag och driver växande företag. Följaktligen blir det övergripande målet med utvärderingen att se om programmet ökat sannolikheten för att fler kvinnor startar företag och driver växande företag.

Som presenterades inledningsvis innehåller denna rapport en analys av programmets uppbyggnad och sammanhang. Den innehåller också en sammanfattande kunskapsöversikt över liknande satsningar i fem europeiska länder. Sammantaget visar genomgången på tre centrala utgångspunkter för effektutvärderingen:

- Programmet syftar till att skapa effekter på företagsnivå såväl som på systemnivå. Det är därför viktigt att effektutvärderingen beaktar båda dessa nivåer.
- Programmet bör betraktas som en del av ett större offentligt finaniserat arbete för jämställd tillväxt och som en insats bland flera. Det är till exempel viktigt att ta hänsyn till betydelsen av det företagsfrämjande systemets tjänster. Hur viktigt är företagsfrämjandet för det totala företagandet?
- I en internationell jämförelse urskiljer sig programmet Främja kvinnors företagande när det gäller både ambition och omfattning. Dessutom har vi goda möjligheter att utvärdera det här programmet. Detta innebär ett unikt tillfälle för Sverige att samla in kunskap om effekter av ett program som särskilt riktar sig till målgruppen kvinnor.

5.1 Effekter för företagare

Den önskade effekten för potentiella och befintliga företagare som deltagit i affärsutvecklingsprojekten är att ”kvinnors företag ska få bättre lönsamhet och bättre chans att överleva” till följd av de insatser som genomförs. Detta är en indikator på måluppfyllelsen i politiken, men säger inget om huruvida den insats som gjordes var meningsfull eller inte eller om målet kunnat nås utan insatsen. Med vår effektutvärdering vill vi se om insatserna ledde till det önskade resultatet – det vill säga om policylogiken stämmer.

Effektutvärderingen kommer i huvudsak inriktas på frågan om programmet haft:

- positiv inverkan på sannolikheten för att kvinnor startar företag
- positiv inverkan på lönsamhet och inkomst i kvinnors företag.

Vad effektutvärderingen försöker göra är att se om insatsen ledde till större chans till överlevnad efter start och/eller högre lönsamhet *jämfört med om de inte hade deltagit*.

Detta innebär att vi måste veta något kontrafaktiskt det vill säga något som inte skett. Detta gör vi genom att jämföra de som deltagit med andra företag som inte deltagit – vi skapar en *jämförelsegrupp.* En viktig aspekt när man sätter upp en jämförelsegrupp är att den ska likna gruppen deltagande företag på så många sätt som möjligt – både vad avser observerbara och icke observerbara faktorer. Om företag som deltagit inte är representativa uppstår vad vi kallar ett *selektionsproblem* – att deltagande företag är annorlunda på olika sätt jämfört med de som inte deltagit, och att detta ”annorlunda” kan påverka utfallen (överlevnad och lönsamhet).

Observerbara faktorer är sådant vi kan observera i data, medan icke observerbara faktorer är sådant som inte kan observeras i data. Exempel på icke observerbara faktorer som kan spela roll för utfallet är företagarens ambitionsnivå. Alla startar inte företag med ambitionen att det ska växa. Icke observerbara faktorer handlar också om den kontext företagen verkar i: Vi antar att deltagande företag och jämförelseföretag agerar i samma kontext, till exempel vad gäller konkurrensvillkor och skatteregler. Om vi har en jämförelsegrupp från samma tid, bransch och region, och många deltagande brukar vi anta att detta är uppfyllt.

Valet av metod bygger på tillgången till underliggande data, som betraktas som god. Tillväxtanalys individ- och företagsdatabas (IFDB) kompletteras med uppgifter från Tillväxtverket över deltagare i olika insatser. Dessa löpnummer ersätts mot IFDB och lagras i mikrodatabasen över statligt stöd (MISS).

Datarelaterade utmaningar ligger i skillnader mellan aktiviteter som kan orsaka mätningsproblem, det vill säga hur uppdraget utförts kan variera mellan till exempel regioner, stad och landsbygd.

5.2 Måluppfyllelse i det företagsfrämjande systemet

Som framgått i rapporten finns förväntningar på hur programmet har förändrat det företagsfrämjande systemet. Tillväxtanalys ska genomföra en måluppfyllelseutvärdering av insatser riktade mot tjänstemän, beslutsfattare och politiker.

I samband med programmets slutförande vid årsskiftet 2014/2015 kommer Tillväxtverket att genomföra en slututvärdering av programmet med följande målsättningar och förslag på inriktning:

- Organisatoriska förändringar
- Förändringar i bemötande
- Ett jämnare fördelat erbjudande
- Kvinnors företagande betraktas som en strategisk tillväxtfråga

Denna utvärdering kommer genomföras genom enkäter/intervjuer med aktörer efter programmets slutförande.

Den utvärdering av effekter i det företagsfrämjande systemet som Tillväxtanalys genomför tar avstamp i Tillväxtverkets slututvärdering och ska tillföra någonting utöver den. Detta kan göras genom att fokusera på ett antal frågeställningar som besvaras primärt med ett kvalitativt angreppssätt. Vi kan utgå från fyra centrala utvärderingkriterier[49] som presenteras nedan i form av följande frågeställningar:

- **Genomslag:** hur har regionalt tillväxtansvariga aktörer och offentligt finansierade företagfrämjande aktörer vidtagit organisatoriska förändringar för att bättre nå ut till målgruppen (proaktivt), bemöta målgruppen (reaktivt), arbeta mot tydliga målsättningar samt följa upp dessa (resultat)? Hur har programmet Främja kvinnors företagande bidragit till detta?

[49] Etablerade utvärderingskriterium som används inom EU och OECD

- **Måluppfyllelse:** Hur har offentligt finansierade företagsfrämjande aktörer fördelat sitt erbjudande till kvinnor respektive män och säkrat ett bemötande på lika villkor (kön, bransch)? Hur har programmet Främja kvinnors företagande bidragit till detta?
- **Hållbarhet:** Hur har programmet haft bäring på strategisk inriktning hos regionalt tillväxtansvariga aktörer och offentligt finansierade företagfrämjande aktörer (kön, bransch)?
- **Synergi:** Hur har programmet Främja kvinnors företagande skapat synergier med andra näringspolitiska insatser (som LOV och RUT) och offentliga satsningar med fokus på det företagsfrämjande systemet (resurscentra, handlingsplaner för jämställd tillväxt)?

Beroende på omfattningen samt resultatet av den slututvärdering som Tillväxtverket genomför kan metoden för hur dessa frågor ska besvaras variera. Möjligen utgör fallstudier ett bra angreppsätt där ett antal regioner väljs ut för kvalitativa djupstudier med analys av strategiska dokument. Insamling av data kan göras via djupintervjuer och fokusgrupper med regionalt tillväxtansvariga aktörer och företagsfrämjande aktörer. Urvalet av regioner kan göras utifrån olika avvägningar.

Förslag på urvalsfaktorer är:

- geografisk spridning
- glesbygd/storstad
- näringslivsstruktur
- utveckling inom utpekade branscher.

5.3 Programmet som näringspolitiskt instrument

Främja kvinnors företagande i sin helhet kan betraktas som ett näringspolitiskt instrument. Det finns nu en unik möjlighet till kunskap om främjandeinsatser riktade till en specifik och samtidigt heterogen målgrupp inte bara genom kvalitativa måluppfyllelseutvärderingar utan även genom effektutvärderingar av affärsutvecklingsinsatserna.

De kvalitativa utvärderingar som genomförts hittills visar att programmet fyllt en viktig funktion för att belysa hur branschkunskapen ser ut hos företagsfrämjande aktörer. De olika främjandeaktörerna har med de olika utvärderingarna fått ny kunskap om sin egen verksamhet ur branschfördelningsperspektiv.

Måluppfyllelseutvärderingen kan ge oss kunskap om hur programmet har förändrat beteenden och målsättningar i främjandesystemet parallellt med förändringar i branschstruktur och näringslivsklimat. Vidare kan effektutvärderingen också ge oss svar på om policylogiken faktiskt höll.

6 Referenser

Arbetsmarknadsstyrelsen 1999:12 *Starta eget-bidragets effekter – utvärdering av företag tre år efter start* s. 14

Blomberg, E., Waldemarsson, Y., Wottle, M., (red.) (2011) *Kvinnors företagande – Mål eller medel?* Stockholm, SNS Förlag

Holmquist, C. , Barle, A., Wennermark, K. (2011) *Varför ska man främja kvinnors företagande?* Stockholm Tillväxtverket

Holmquist, C.& Sundin, E.(2002) *Företagerskan– Om kvinnor och entreprenörskap* Stockholm, SNS Förlag s. 199

DuRietz, A. (2013) *Kvinnors entreprenörskap under 400 år* Stockholm, Dialogos förlag

Regeringsbeslut N2012/1365/RT, 8 mars 2012

Regeringsbeslut N2011/1250/ENT, 13 december 2012

Regeringsbeslut N2012/6282/RT, 13 december 2012

Regeringsbeslut N2013/2799/ENT, 30 maj 2013

Renstig, M. (2010) *Varför ska kvinnor starta företag inom vård och omsorg?* Stockholm, Tillväxtverket

SCB Välfärd 2013:2

SCB På tal om kvinnor och män 2012

SOU 1998:6 Ty makten är din … Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige, s. 23ff

SOU 2005:66 Makt att forma samhället och sitt eget liv

SOU 2008:15 LOV att välja – Lag om valfrihetssystem

Sköld, B. (2013) Strukturerna och företagandet – en longitudinell studie av kvinnors och mäns företagande i spåren av den offentliga sektorns omvandling, Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, Linköpings universitet

Skatteverket (2011) Om RUT och ROT och Vitt och svart, Rapport 2011:1

Tillväxtanalys. (2010) Lika rätt och lika möjligheter till företagsstöd?, Rapport 2010:02

Tillväxtanalys, (2009) Resurscentra för kvinnor, Tillväxtanalys, Rapport 2009:02

Tillväxtverket (2012) Kvinnors och mäns företagande – Företagens villkor och verklighet

Tillväxtverket (2013) Vision: Hållbar tillväxt

Offentliga tryck

Trygghetssystemen för företagen, prop. 2009/10:120

SFS 2010:110 Socialförsäkringsbalk

Intervjuer

2014-02-26 Catharina Håkanson Boman, före detta stabschef och statssekreterare till näringsminister Maud Olofsson

Ej publicerade källor:

Slututvärdering av programmet Främja kvinnors företagande 2011, Tillväxtverket

Regionala förstudier med fokus på förutsättningar för att integrera kvinnors företagande i det regionala tillväxtarbetet, 2011–2012, samtliga regionalt tillväxtansvariga aktörer i Sverige

Mittutvärdering av programmet Främja kvinnors företagande 2011–2013, Tillväxtverket

www.tillvaxtanalys.se

Tillväxtanalys, myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, är en gränsöverskridande organisation med 60 anställda. Huvudkontoret ligger i Östersund och vi har verksamhet i Stockholm, Brasilia, New Delhi, Peking, Tokyo och Washington D.C.

Tillväxtanalys ansvarar för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser och därigenom medverkar vi till:

- stärkt svensk konkurrenskraft och skapande av förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag
- utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft, hållbar tillväxt och hållbar regional utveckling

Utgångspunkten är att forma en politik där tillväxt och hållbar utveckling går hand i hand. Huvuduppdraget preciseras i instruktionen och i regleringsbrevet. Där framgår bland annat att myndigheten ska:

- arbeta med omvärldsbevakning och policyspaning och sprida kunskap om trender och tillväxtpolitik
- genomföra analyser och utvärderingar som bidrar till att riva tillväxthinder
- göra systemutvärderingar som underlättar prioritering och effektivisering av tillväxtpolitikens inriktning och utformning
- svara för produktion, utveckling och spridning av officiell statistik, fakta från databaser och tillgänglighetsanalyser

Om rapportserien:
Rapportserien är Tillväxtanalys huvudsakliga kanal för publikationer.
I rapportserien ingår även myndighetens faktasammanställningar.

Övriga serier:
Statistikserien – löpande statistikproduktion.
Svar direkt – uppdrag som ska redovisas med kort varsel.
PM – metodresonemang, delrapporter och underlagsrapporter är exempel på publikationer i serien.

Foto: Sergey Nivens/mostphotos.com

Tillväxtanalys Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon: 010 447 44 00 | info@tillvaxtanalys.se | www.tillvaxtanalys.se